

KRONIKA NAUKOWA

KONFERENCJA NIEMIECKO-POLSKIEJ GRUPY DYSKUSYJNEJ DO SPRAW EDYCJI ŹRÓDEŁ W WÜRZBURGU

W dniach 24–26 IX 2009 r. odbyła się na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Juliusza Maksymiliana w Würzburgu kolejna konferencja naukowa z cyklu spotkań Niemiecko-Polskiej Grupy Dyskusyjnej do Spraw Edycji Źródeł, zatytułowana tym razem „Zahlen und Erinnerung. Von der Vielfalt der Rechnungsbücher und vergleichbarer Quellengattungen”. Inicjatywa współpracy polsko-niemieckiej w zakresie dyskusji nad edycjami źródeł wyszła w 1999 r. od prof. Janusza Tandeckiego (Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) oraz prof. Matthiasa Thumsera (Friedrich-Meinecke-Institut, Freie Universität Berlin), którzy byli koordynatorami cyklu konferencji odpowiednio po stronie polskiej i niemieckiej. W konferencjach uczestniczyli także badacze czescy. W dziesiątą rocznicę inicjatywy kierownictwo po stronie niemieckiej przejął prof. Helmut Flachenecker (Lehrstuhl für Fränkische Landesgeschichte, Universität Würzburg). Wybór Würzburga na miejsce obrad ostatniej konferencji pozostawał w związku z osobą nowego koordynatora niemieckiego, a także z przeniesieniem od 1 IX 2009 r. do stolicy Dolnej Frankonii Polskiej Misji Historycznej, działającej dotychczas przy rozwiązanej ostatnio Instytucie Historycznym Maxa Plancka w Getyndze.

Tematyka konferencji dotyczyła średniowiecznych i wczesnonowożytnych ksiąg rachunkowych, powstałych zarówno w kancelariach miejskich, jak i w instytucjach kościelnych oraz w posiadłościach szlacheckich. Tradycyjnie nie zabrakło również wystąpień, których przedmiotem były edycje innych rodzajów źródeł.

Spotkanie, w którym uczestniczyli historycy z Niemiec, Polski oraz Czech, otworzył prof. H. Flachenecker. Merytoryczną część sympozjum rozpoczął referat prof. J. Tandeckiego pt. „Mittelalterliche Finanz- und Rechnungsbücher der Hansestädten in Preußen und ihre Editionen”. Autor przedstawił różne typy ksiąg finansowych i rachunkowych z miast hanzeatyckich w Prusach z okresu średniowiecza. Podkreślił także znaczenie wpisów rachunkowych w gospodarczym i społecznym życiu ówczesnych miast. Na koniec omówił stan edycji owych źródeł. Źródłom z obszaru Prus poświęcił również referat dr Krzysztof Kopiński (Toruń) („Die Preussischen Bücher im Internet – ein Projekt der Stiftung für die Polnische Wissenschaft und der Wissenschaftlichen Gesellschaft zu Thorn”). Zaprezentował on projekt digitalizacji publikacji wydanych przez Towarzystwo Naukowe w To-

runiu w latach 1936–1997, zawierających edycje średniowiecznych i nowożytnych ksiąg miejskich oraz ksiąg zakonu krzyżackiego. Zeskanowane wydawnictwa źródłowe są przekształcane w pliki tekstowe, które w kolejnym etapie projektu zostaną włączone do przygotowanej bazy danych.

Podobnie jak w ostatnich latach, na konferencji była obecna także problematyka śląska, tym razem podjęta przez badaczy z Uniwersytetu Wrocławskiego. Zapoczątkował ją referat dr. Wojciecha Mrozowicza, który zajął się rękopisami z wpisami rachunkowymi jako księgami pamiątkowymi („Rechnungsbücher als Erinnerungsbücher am Beispiel der schlesischen Quellen”). Na początku wystąpienia referent podkreślił ważną rolę ksiąg rachunkowych w badaniach historycznych oraz zaprezentował tego typu średniowieczne źródła zachowane na Śląsku. Na przykładzie najstarszej znanej księgi rachunkowej na Śląsku *Henricus pauer* i zawartego w niej historiograficznego tekstu, a także innych śląskich źródeł zwrócił uwagę na znaczenie zapisków o charakterze narracyjnym w księgach rachunkowych zarówno dla historii regionu, jak i historii powszechnej. Postulował także wypracowanie takiej metody edycji owych źródeł, która uwzględniłaby dodatkowe zapiski w księgach rachunkowych. Źródła z kancelarii miejskiej były także przedmiotem następnego referatu pt. „Die Probleme und Methoden der Edition der Überlieferungen aus der Schweidnitzer städtischen Kanzlei aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts”, który przedstawiła mgr Agnieszka Dudzińska. Skoncentrowała się ona na nietypowym źródle, jakim jest makulatura dokumentowa ze świdnickiego ratusza z pierwszej połowy XVI w. Wyczerpująco omówiła własną propozycję zasad jej wydania, przygotowaną na podstawie istniejących instrukcji, z uwzględnieniem specyfiki opracowywanych materiałów. Natomiast mgr Alicja Borys w wystąpieniu pt. „Zwischen den bisherigen Richtlinien und neuen Anregungen für die Edition von frühneuzeitlichen Reiseberichten. Überlegungen zur Edition von Heinrich Schieferdeckers und Johann Schleinitz’ Berichten über die Reisen in die Türkei” przedstawiła dawne i nowe wytyczne do edycji relacji z wczesnonowożytnych podróży do Turcji oraz własne propozycje w odniesieniu do przygotowywanego wydania dwóch relacji z podróży do Konstantynopola w 1573 r. autorstwa Johanna Schleinitza i Ślązaka Heinricha Schieferdeckera. Następnie uczestnicy konferencji udali się do Szpitala Św. Ducha (Bürgerspital zum Hl. Geist), w którego kościele wysłuchali referatu pt. „Die älteste Rechnung des Würzburger Bürgerspitals 1495”, poświęconego najstarszym rachunkom tej instytucji, wygłoszonego przez dr. Rüdigera Brauna (Würzburg).

Następny dzień obrad był poświęcony głównie księgom rachunkowym proveniencji klasztornej. W pierwszych dwóch referatach zostały poddane analizie księgi rachunkowe z dwóch żeńskich klasztorów w Westfalii. Autorką pierwszego z nich („Klösterliches Wirtschaften – Rechnungsbücher als Quelle für monastische Lebensorganisation am Beispiel des Osnabrücker Klosters Gertrudenberg”) była prof. Gudrun Gleba (Osnabrück). Na podstawie wpisów w księgach rachunkowych klasztoru benedyktynek Gertrudenberg w Osnabrück omówiła ona zna-

czenie zawartych w nich informacji dla poznania organizacji gospodarki klasztoru oraz jego życia codziennego, a także jego stosunków z otoczeniem. Kolejna referentka, mgr Katja Rahe (Osnabrück), w wystąpieniu „Wirtschaftliche und soziale Beziehungsgeflechte in Wirtschafts- und Rechnungsbüchern am Beispiel von Rentengeschäften des westfälischen Kloster Vinnenberg” ukazała na przykładzie ksiąg rachunkowych późnośredniowiecznego klasztoru benedyktyńskiego Vinnenberg ich wartość dla badań nad stosunkami gospodarczymi i społecznymi klasztoru. Z kolei dr Bernhard Lübberts (Ratyzbona) podjął temat „Die Aldersbacher Klosterrechnungen als Quelle für die politische Geschichte des Herzogtums Niederbayern”, w którym zaakcentował na przykładzie trzynasto- i czternastowiecznych rachunków z klasztoru Aldersbach znaczenie owych źródeł zarówno dla historii klasztoru, jak i dla politycznych dziejów Dolnej Bawarii. Referent podkreślił także, że dostarczają one informacje, które nie są znane z innych źródeł. Z kolei dr Ivana Ebelová (Praga) w referacie „Edition der Prager Visitationsprotokolle von Anfang des 18. Jahrhunderts” przedstawiła projekt opracowania edycji protokołów wizytacyjnych terezańskich ksiąg gruntowych powstałych dla praskich miast w latach 1725–1726. Projekt jest realizowany w ramach większego przedsięwzięcia o nazwie „Böhmische Länder inmitten Europas in der Vergangenheit und heute” („Czeskie kraje w Europie w przeszłości i dzisiaj”). Dr I. Ebelová omówiła także bazę danych stworzoną na potrzeby projektu oraz podkreśliła znaczenie czeskich ksiąg gruntowych dla poznania topografii Pragi.

Trzeci dzień obrad rozpoczęło wspólne wystąpienie prof. Heinza-Dietera Heimanna (Poczdami) i dr. Uwe Trespa (Münster) pt. „Thüringische und böhmische Söldner in der Soester Fehde. Zur Finanzierung von Söldnerheeren”, w którym zaprezentowali zagadnienie finansowania czeskich i turyngijskich wojsk najemnych w świetle wettyńskich ksiąg rachunkowych. Analizowane przez nich źródła powstały w czasie walki arcybiskupa Kolonii z miastem Soest w Westfalii, w trakcie której arcybiskupa wspierał przede wszystkim książę saksoński Wilhelm III. Referenci przybliżyli dokładnie okoliczności powstania źródeł, ich treść oraz wskazali na szerokie spektrum możliwości badawczych, które stwarzają owe materiały. O roli ksiąg rachunkowych dworskich, klasztornych i gminnych w procesie zarządzania oraz o znaczeniu ich edycji mówił prof. Wolfgang Wüst (Erlangen) w referacie pt. „Rechnungsbücher und »Governance«: zählen, zahlen und regieren in Spätmittelalter und Früher Neuzeit”. Natomiast wykorzystaniu ksiąg rachunkowych z archiwów szlacheckich w badaniach historycznych poświęcił referat pt. „Rechnungsbücher der Familie von Rosenberg im 14. und 15. Jahrhundert” dr Robert Šimůnek (Praga). Autor zaznaczył najpierw, że analiza funkcjonowania systemu administracyjnego dóbr szlacheckich zajmuje ważne miejsce w badaniach średniowiecznej szlachty w Czechach oraz w Europie Środkowej. Przeprowadzić ją można między innymi na podstawie ówczesnej pisemnej ewidencji. Następnie referent przedstawił pisemną agendę w dobrach Rosenbergów w XIV w. Więcej uwagi poświęcił dwóm księgom urzędniczym z drugiej połowy XV w., prowadzonym przez centralną kancelarię. Na

ich przykładzie podjął próbę zbadania mechanizmów prowadzenia pisemnej agendy oraz ich losów po opuszczeniu kancelarii urzędniczej do momentu znalezienia się w archiwum.

Podsumowania trzydniowych obrad dokonał prof. Andrzej Radziwiński (Toruń). Podkreślił zwłaszcza znaczenie wspólnej dyskusji, w czasie której postawiono wiele istotnych pytań i sformułowano liczne postulaty badawcze, podzielono się uwagami dotyczącymi zasad edycji ksiąg rachunkowych oraz ich roli w badaniach historycznych. Na ten rok planowane jest wydanie materiałów konferencyjnych, które zapewne staną się inspiracją do prowadzenia dalszych badań nad księgami rachunkowymi. Prof. A. Radziwiński podziękował także organizatorom za doskonałe przygotowanie konferencji. I to nie tylko pod względem naukowym, zadbali oni bowiem również, by uczestnicy mogli zapoznać się z historią Würzburga oraz jego znakomitymi zabytkami, jak okazała rezydencja biskupia z XVIII w., wspomniany Szpital Św. Ducha czy barokowy Szpital Juliusza z historyczną rokokową apteką. Zwiedzanie słynnych piwnic obu szpitali połączone było z degustacją wyśmienitego frankońskiego wina.

Niezwykle ważnym wydarzeniem towarzyszącym konferencji była uroczysta inauguracja działalności Polskiej Misji Historycznej przy Uniwersytecie w Würzburgu. Udział w niej wzięli: rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu prof. Andrzej Radziwiński oraz rektor Uniwersytetu w Würzburgu prof. Alfred Forchel z dziekanem Wydziału Filologicznego tej uczelni prof. Wolfgangiem Riedlem. Uroczystość uświetnili swoją obecnością przedstawiciele władz państwowych Polski i Bawarii: konsul generalny w Monachium Elżbieta Sobótka i Karin Schneider z Bawarskiej Kancelarii Państwowej oraz burmistrz miasta Georg Rosenthal, który zaprosił uczestników do reprezentacyjnej Sali Wacława w Ratuszu Miejskim.

Alicja Borys (Wrocław)